

שבת דף לא/א

קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה: אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפריה ורביה צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו אמר לו עירבת לי בהן קב חומטון אמר לו לאו אמר לו מוטב אם לא העלייתה: תנא דבי רבי ישמעאל מערב אדם קב חומטון בכור של תבואה ואינו חושש: אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא אמר ליה חד לחבריה ניקו מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא אמר לו אידיך ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא אמר ליה אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו' שכן בלשון יוני קורין לאחת הן תסתיים: דרש רב עולא מאי דכתיב אל תרשע הרבה וגו'

רש"י שבת דף לא/א

סדר זרעים - שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי: חוסן - לשון יורשין, ועל ידי אשה נולדו יורשין: סדר נזיקין - מושיען, מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון: דעת - עדיף מחכמה: היא אוצרו - הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון: קבעת עתים - לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ, שאם אין דרך ארץ אין תורה הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ: בפריה ורביה - היינו חוסן: צפית לישועה - לדברי הנביאים:

הבנת דבר מתוך דבר - היינו דעת: קב חומטון - ארץ מלחה, ומשמרת את הפירות מהתלע: ואינו חושש - למוכרה בדמי חטין, דלאו אונאה היא שהרי שמירתן בכך:

רש"י שבת דף לא/ב

יראת שמים דומה - לפתחים חיצונים, שדרך להם נכנסים לפנימיים, כך, אם ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חש לתורתו: בהי עייל - באיזה פתח נכנס, לפתוח את הפנימיים: (ואנא) אמינא לך - כלומר אתה מיעטת בשבחו: הן יראת ה' - יחידה היא היראה בעולם:

תוספות שבת דף לא/א

אמונת זה סדר זרעים - מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע:

יומא דף עב/ב

רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד אמר להו רבא לרבנן במטותא מיניכו לא תירתון תרתיה גיהנם אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן רמי כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב וכתיב אמרת ה' צרופה זכה משמחתו לא זכה צורפתו ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה

רש"י יומא דף עב/ב

דרתא - חצר:

ותרעא לדרתיה עביד - שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת שמים:

תרתיה גיהנם - להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה, ותירשו גיהנם במותכם, ובחייכם לא נהניתם בעולמכם:

המאירי על מסכת יומא דף עב/ב

כל תלמיד חכם שאין תוכו כבור ר"ל שעושה עבירות בסתר אינו תלמיד חכם אלא שנקרא תועבה שנאמר
אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה כלומר שהוא שותה תורה כמים ועושה עולה **שכל שלמד תורה**
ואין בו יראת שמים לקיימה נוח לו שלא למד והוא שאמר שלמה למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב
אין ודרך הערה אמרו חכמים חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד וכן אמר אמד מהם לתלמידיו

מדרש תהילים מזמור יט

רבי תנחומא פתר לה, בשיתא סדרי משנה. תורת ה' תמימה, זה סדר נשים. עדות ה' נאמנה, זה סדר
זרעים. שהוא מאמין בחיי העולם וזורע. יראת ה' טהורה, זה סדר טהרות. שמפריש בין טומאה לטהרה.
פקודי ה' ישרים משמחי לב, זה סדר מועד. שיש בו סוכה ולולב ומועדות. שנאמר בהן, (דברים טז, יד)
ושמחת בחגך. מצות ה' ברה, זה סדר קדשים. שמאיר את העינים לקדושים. משפטי ה' אמת צדקו יחדו,
זה סדר נזיקין. שיש בו כל הדינין:

רע"ב על מסכת עקצים פרק א משנה א

(א) כל שהוא יד - העץ המחובר אל הפרי ואדם או חזז בו בשעה שאוכל הפרי, כגון עוקצי תפוחים ענבים
ואגסים, קרויין ידות. וכן עצם שיש בראשו בשר, ואדם או חזז בעצם כדי לאכול הבשר שבראשו, הוי העצם
יד לבשר:
ולא שומר - לאפוקי חלק העוקץ הנוגע בפרי ודבוק לגרעין, שאותו החלק שומר הוא לפרי:

משנה מסכת עקצים פרק א

(א) כ' ל' שהוא יד ו'ל' א' שומר, מ'טמא ומ'טמא ו'ל' א' מ'צטרף. שומר, אף על פי שאינו יד, מ'טמא ומ'טמא
ומ'צטרף. ל' א' שומר ו'ל' א' יד, ל' א' מ'טמא ו'ל' א' מ'טמא:

משנה מסכת עקצים פרק ג

(יב) אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות,
שנאמר (משלי ח), להנחיל א'הבי' יש וא' צר' תיהם אמלא. אמר רבי שמעון בן הלפתא, ל' א' מ'צא הקדוש
ברוך הוא כ'לי מ'חזיק ב'רכה ל'ישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כט), יי' ע'ז לעמו יתן יי' י'ברך את עמו
ב'שלום:

מסילת ישרים - הקדמת הרב המחבר זצ"ל

הוא מה שאמר שלמה (משלי ב ד): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'. אינו אומר
אז תבין פילוסופיה, אז תבין תכונה, אז תבין רפואה, אז תבין דינים, אז תבין הלכות, אלא אז תבין יראת
ה'. הרי לך, שלהבין היראה צריך לבקש אותה ככסף ולחפש אותה כמטמונים. הרי איפוא במה שמלמד
לנו מאבותינו ובמה שמפורסם אצל כל בן דעת דרך כלל. או, הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה
לא יהיה זמן. למה לא יקבע אדם לעצמו עתים לפחות להסתכלות הזה אם מוכרח הוא בשארית זמנו
לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים:

והנה הכתוב אומר (איוב כח, כח): הן יראת ה' היא חכמה, ואמרו רבותינו ז"ל (שבת לא): "הן" אחת, שכן
בלשון יוני קורין ל"אחת" הן. הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה, וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין
בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת ולא על צד הדמיון
והסברה הכוזבת, כל שכן לקנות אותם ולהשיגם:

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ד

ואמרו עוד כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת, כי יראת ה' תחלה היא עיקר הקיום של
חכמת התורה, וכמשאז"ל (שבת ל" ע"א), אר"ל מאי דכתיב והיה אמונת עתך כו' אמונת זה סדר זרעים כו',
חשיב שם בזה הפסוק כל הש"ס, ומסיים - ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו, דמה הכתוב את התורה לרב
תבואות, והיראה לאוצר המחזיק בו המון תבואות ומשתמרים בתוכו, שיראת ה' היא האוצר לחכמת
התורה הקדושה שעל ידה תתקיים אצל האדם, ואם לא הכין לו האדם תחלה אוצר היראה, הרי רב
תבואות התורה כמונח על פני השדה למרמס רגל השור והחמור ח"ו שאינה מתקיימת אצלו כלל. וכן אמרו
ע"ז הכתוב בשמות רבה (פרק ל), אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין

בידו כלום, משל לאדם כו' יש לי אלף מדות של תבואה, א"ל יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם כו', שנאמר והיה אמונת עתך כו' ע"ש:

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ה

הגה"ה ובזה יבואר מאמרם ז"ל (ריש פרק הרואה) אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר ובלב כל חכם לב נתתי חכמה, יהיב חכמתא לחכמין (דניאל ב), ולכאורה יפלא, דא"כ חכמה הראשונה מאין תמצא אצל האדם? אמנם הענין כי כתוב מפורש שגם היראה נקראת חכמה כמ"ש (איוב כ"ח), ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, והוא מטעם הנ"ל, שהיא אוצרו הטוב של החכמה שתשתמר ותתקיים בה זה הוא שאמרו שאין הקב"ה נותן ומשפיע חכמה העליונה של התורה, שתתקיים אצלו ויהא תלמודו בידו, אלא למי שיש בו חכמה היינו אוצר היראה, שהיא מוכרחת שתקדם אצל האדם כנ"ל, (ואיש תבונות, יבין פנימיות מאמרם ז"ל זה לדרכנו ע"פ סתרי הזוהר וכתבי האריז"ל אשר אמרו שהחכמה העליונה מתגלית רק ע"י מדת מלכותו יתברך היינו קבלת עול מלכות שמים כנ"ל):

ובזה יובן גם כן שמצינו לרז"ל שאמרו אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ח' ע"א) ובפ' אין עומדין (ל"ג ב') אמרו אין לו להקב"ה בבית גזניו אלא אוצר של יראת שמים בלבד? ולדברינו באמת הכל אחד, ולכן אמרו אוצר של יראת שמים, ע"כ:

הרי מבואר, הגם שהיראה היא מצוה אחת ואמרו בירושלמי (ריש פאה) שכל המצות אינן שוות לדבר אחד מן התורה, אמנם מצות קניית היראה ממנו יתברך רבה היא מאד, מצד שהיא מוכרחת לעיקר הקיום ושימור התורה הקדושה, ובלתה גם נמאסת ח"ו בעיני הבריות, לכן צריכה שתקדם אצל האדם קודם עסק התורה:

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ז

בס' נזיקין ומאי שייטי' הכא? אמנם הורונו בזה, שכמו במשא ומתן הגם שנראה כגזל ואונאה, אמנם כיון שהקב עפר הוא השימור והקיום של כל הכור תבואה אינו חושש משום גזל - כן רשאי האדם להפסיק ולבטל זמן מועט מהלימוד, להתבונן מעט ביראת ה', ואינו חושש בזה משום ביטול תורה כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה:

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ח

אמנם דון מינה נמי, מענין ב' המשלים שהמשילו ז"ל בענין התורה והיראה, היפך מאשר שגו בזה כמה מרבית בני עמנו, שקובעים כל עסק לימודם בספרי יראה ומוסר לבד, שכמו בענין קדימת האוצר להתבואה שבתוכו, וכי יעלה כלל על לב אדם כיון שכל קיום ושימור התבואה הוא האוצר יעסוק כל זמנו או רובו בבנין האוצר לבד, ולא יכניס בו תבואה מעולם - **כן איך יעלה על לב איש לומר שזה תכלית האדם מישראל, שישים כל קביעת לימודו בבנין האוצר של יראת שמים לבד, והוא אוצר ריק, ולא עלתה בידו מכל עמלו רק מצוה אחת של ה' אלקיך תירא, וגם אין עליה שם אוצר כלל, ולא כיוונו רז"ל במאמרם הנ"ל אין לו להקב"ה כו' אלא אוצר של יראת שמים בלבד, אלא על אותה היראה שבתוכה מונחים המון תבואות, מקרא משנה והלכות ושאר עניני התורה, שהיראה היא אוצרם הטוב ומשמרת שיתקיימו אצלו, ערוכים ושנונים בפיו וחרוטים על לוח לבו, כמו שמוכח ומוכרח ממה שכתוב עוד, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד**